

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Статтю присвячено аналізу процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх економістів. Автор підкреслює необхідність розвитку у фахівців економічного профілю навичок самоосвітньої діяльності. Виділені основні особливості формування самоосвітньої компетентності майбутніх економістів у рамках професійної підготовки в університеті.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх економістів, самоосвітня компетентність, професіограма, портфоліо, методи навчання.

Вступ. З метою розвитку студентів, здатних швидко і оперативно вирішувати професійні завдання, слід створити необхідне освітнє середовище, що передбачає надання більшої самостійності та пізнавальної активності для суб'єктів навчального процесу. Необхідність посилення ролі самостійної роботи студентів зумовлює переорієнтацію організації навчально-виховного процесу в університеті на формування вмінь учитися, готовності до саморозвитку, оволодіння способами адаптації до професійної діяльності.

Завдання вдосконалення процесу професійної підготовки спеціалістів економічного профілю потребує аналізу особливостей формування самоосвітньої компетентності студентів через вивчення специфіки організації університетської освіти, пошук шляхів посилення її практичного спрямування, оптимізації методичного забезпечення навчального процесу. Це є особливо актуальним для фахівців економічного профілю у зв'язку з постійними змінами в соціально-економічній сфері, що зумовлює потребу в неперервному здійсненні самостійної пізнавально-пошукової діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Стан та проблеми професійної підготовки майбутніх економістів у сучасних умовах аналізуються у роботах Н. Бабкової-Пилипенко [1], Г. Ковальчук [4] та Л. Дибкової [3]. Аналіз наукової літератури, а саме робіт Н. Воропай [2], О. Ножовніка [5] та С. Співаковської-Ванденберг [6], засвідчує, що посилення інтересу до формування самоосвітньої компетентності студентів зумовлено новим вимогами сучасного ринку праці до організації навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей формування самоосвітньої компетентності у студентів-фахівців економічного профілю.

Завдання дослідження:

– з'ясувати зміст та структуру поняття «самоосвітня компетентність майбутнього економіста»;

– визначити основні особливості процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу різних підходів до визначення поняття «самоосвітня компетентність», а саме О. Ножовніка [5] та С. Співаковської-Ванденберг [6], у контексті даного дослідження цей термін розглядається як інтегративне явище, що характеризується наявністю мотиваційних чинників, самоосвітніх умінь і навичок, які дозволяють особистості організувати пізнавально-пошукову діяльність, спрямовану на отримання й обробку інформації з певної галузі знань з метою неперервного професійного розвитку й самовдосконалення. Самоосвітня компетентність майбутнього економіста характеризується реалізацією набутих знань у професійній діяльності, здатністю до саморозвитку та самовдосконалення протягом життя, готовністю до діяльності в різних соціальних сферах суспільства та міжособистісних стосунках.

У зв'язку з тим, що здатність особистості до самоосвіти і самовдосконалення є ключовим компонентом професійної компетентності економіста, є доцільним виділення і трактування поняття «самоосвітня компетентність економіста». Самоосвітня компетентність економіста є сукупністю вмінь, навичок й мотиваційних чинників фахівця економічного профілю, спроможного самостійно організувати власну пізнавальну діяльність професійного характеру з метою підвищення рівня його конкурентоспроможності на українському і зарубіжному ринках праці. Спираючись на досвід учених, портфоліо спеціальностей економічного профілю та професіограми фахівців економічної сфери діяльності, доцільно розглядати структуру самоосвітньої компетентності майбутніх економістів у сукупності таких компонентів, як: мотиваційно-стимулюючого, соціально-інформаційного, планово-організаційного та рефлексивно-контролюючого,

кожен з яких виконує відповідні функції: аксіологічну, гностичну, організаторську і моніторингову. Послідовність формування кожного з елементів структури самоосвітньої компетентності майбутніх економістів забезпечить високий рівень їх конкурентоспроможності в майбутньому.

Мотиваційно-стимулюючий компонент, виконуючи аксіологічну функцію, ставить за мету формування пізнавального інтересу та позитивної мотивації самоосвіти і забезпечує формування самоосвітньої діяльності студентів через уміння постановки мети, визначення задачі як результату, якого повинен досягти студент, як діяльності, яку він зможе виконувати в процесі вивчення різних навчальних дисциплін; формує професійну позицію, ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності. Соціально-інформаційний компонент самоосвітньої компетентності майбутніх економістів синтезує знання з гуманітарних, профільних, спеціалізованих економічних дисциплін, технологій управління й організації економічною діяльністю та прийомів самостійного і мобільного вирішення економічних задач, що сприяє підвищенню їх рівня професіоналізму. Планово-організаційна складова передбачає формування вмінь майбутніх економістів знаходити організаційно-управлінські рішення й нести відповідальність за наслідки їх впровадження; використовувати знання у вирішенні економічних проблем і задач організації діяльності груп, створених для реалізації певного економічного проекту; проводити самостійне дослідження в економічній галузі згідно з розробленою програмою; розробляти проектні рішення, керувати економічними підрозділами; ефективно розподіляти і раціонально використовувати ресурси задля підвищення ефективності діяльності підприємства; передбачати ризики, які можуть супроводжувати управлінські рішення; організувати науково-дослідну роботу у відповідності до власного профілю. Рефлексивно-контролюючий компонент забезпечує розвиток умінь студента: виконувати корекцію, уточнення поставлених цілей, способів досягнення цілей; виявляти проблеми навчальної задачі; реалізувати навчальні дії та операції за рішенням завдання; вибирати методи і форми контролю за ходом вирішення навчального завдання, оцінки результату.

Виходячи з наведеного визначення, під формуванням самоосвітньої компетентності майбутніх економістів розглядається процес надбання особистістю вмінь і навичок самоосвітньої діяльності, мотиваційно-ціннісного ставлення до необхідності самовдосконалення в галузі професійної діяльності шляхом поглиблення вже отриманих знань, здатності працювати з різними джерелами інформації та проектувати власну пізнавальну діяльність у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Технологія формування самоосвітньої компетентності фахівців економічного

профілю орієнтована на інтенсивний розвиток інструментальних навичок самоосвіти й психологічної готовності студентів не лише набувати нові знання й вдосконалювати вже отримані, але й застосовувати набуті в ході саморозвитку знання, вміння й навички у практичній діяльності. Самоосвітня компетентність майбутніх економістів має комплексний характер і визначається характерними особливостями професійної діяльності спеціалістів даного профілю.

У процесі формування самоосвітньої компетентності майбутніх економістів необхідно враховувати такі задачі професійної підготовки, як: формування потреби в неперервному професійному саморозвитку, позитивного емоційно-ціннісного ставлення до пізнавальної діяльності, мотиваційної сфери особистості студента, спрямованого на задоволення пізнавальних потреб; оволодіння системою теоретичних та практичних знань, необхідних для здійснення самоосвітньої діяльності, і стратегіями її реалізації; розвиток вмінь моніторингу процесу перебігу самоосвітньої діяльності та самоаналізу досягнутих результатів. У зв'язку з визначеними завданнями, система базових принципів організації процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки включає:

- принцип багатоваріантності, який вимагає використання всіх видів методик та педагогічних технологій формування вмінь здійснення процесу самовдосконалення, взаємодоповнення традиційних та інтерактивних методів навчання;
- принцип професійної автономії, що передбачає здатність самостійно мислити, приймати компетентні рішення через цілеспрямоване систематичне навчання ефективним навчальним стратегіям;
- принцип міждисциплінарності знань характеризується інтеграцією широкого спектру професійних знань й умінь через вивчення диференційованих дисциплін, інтеграцію змістових компонентів всіх дисциплін, що вивчаються протягом навчання в університеті;
- принцип співпраці полягає у встановленні партнерських відносин між викладачем і студентом з врахування мотивації студентів через використання таких форм організації роботи як парна і групова робота, створення спільних проектів;
- принцип рефлексії та використання особистісного досвіду суб'єктів освітньої системи як джерела саморозвитку, а також самоаналізу власних досягнень.

Аналіз досліджень Н. Воропай [2] та О. Ножовніка [5], присвячених аналізу структури самоосвітньої компетентності фахівців різних напрямів дозволяє стверджувати, що процес професійного становлення та самовдосконалення спеціалістів будь-якого профілю розглядається у єдності чотирьох етапів, а саме: мотиваційного (усвідомлення професійної спрямованості процесу саморозвитку); когнітивного (оволодіння необхідними знаннями); процесуального (планування й реалізація самоосвітньої діяльності); контролюючого (оцінка

отриманих результатів). Перший етап включає постановку мети, активізацію мотиваційних структур та організацію навчально-освітнього середовища. В ході плануючого етапу відбувається визначення послідовності процесу, розробка методичного та технологічного забезпечення, планування часу. Виконавчий етап передбачає реалізацію поставлених цілей, систематизацію використання прийомів, методів і форм організації роботи. Останній етап, контролюючий, характеризується фіксуванням результатів через різні форми самооцінки, визначенням ефективності розроблених навчальних методів і коригуванням недоліків.

З метою формування самоосвітньої компетентності студентів у системі економічної освіти є доцільним залучення передових методів і прийомів, а саме: тьюторство, модерування, симуляції, проблемне навчання, групові проекти; спецкурсу «Самоосвітній менеджмент»; а також інтеграції в навчальний процес інформаційних освітніх технологій.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, факторами, які визначають рівень активності самоосвітньої діяльності майбутніх економістів є: вираження професійної спрямованості (мотивація);

рівень фундаментальної підготовки (знання й вміння в галузі майбутньої діяльності); готовність до планування й координації процесу самовдосконалення (організаторські вміння); здатність критично осмислювати самостійно отримані результати (рефлексивні вміння).

Отже, формування самоосвітньої компетентності фахівців будь-якої сфери діяльності є дуже актуальним, що підтверджується науково-методичною літературою та законодавчою базою країни. Посилення ролі самоосвітньої діяльності у сучасному освітньому просторі викликане зміною парадигми вищої школи і переходом від репродуктивного до креативного навчання, останнє з яких передбачає активну участь студента у навчальному процесі. Саме тому самоосвітня компетентність майбутніх економістів є однією з найважливіших засад економічної освіти в цілому.

Подальші дослідження мають наукову і практичну цінність з метою розробки теоретичної моделі формування самоосвітньої компетентності майбутніх економістів, а також педагогічних умов, що сприятимуть підвищенню рівня їх пізнавальної активності у процесі самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабкова-Пилипенко Н. П. Особливості професійної підготовки економістів в університетах Великої Британії та України / Н. П. Бабкова-Пилипенко // Наукові праці. Випуск 146. Том 158. – М., 2012 – С. 76–80.
2. Воропай Н. А. Формування самоосвітньої компетентності у майбутніх учителів початкових класів засобами інформаційно-комунікаційних технологій [Текст]: дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Наталя Анатоліївна Воропай; Херсонський держ. ун-т. – Херсон, 2011. – 240 с.
3. Дибкова Л. М. Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. М. Дибкова ; АПН України; Ін-т вищ. освіти. – К., 2006. – 20 с.
4. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті : [навчальний посібник] / Г. О. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 1999. – 148 с.
5. Ножовнік О. М. Формування самоосвітньої компетенції майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Олег Миколайович Ножовнік; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К., 2011. – 20 с.
6. Співаковська-Ванденберг Є. О. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія та методика проф. освіти» / Є. О. Співаковська-Ванденберг ; Республікан. вищ. навч. закл. «Крим. гуманітарн. ун-т». – Ялта, 2011. – 20 с.

Касиянц С. Э.,

ЧГУ им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ

Статья посвящена анализу процесса формирования самообразовательной компетентности будущих экономистов. Автор подчёркивает необходимость развития у специалистов экономического профиля навыков самообразовательной деятельности. Выделены основные особенности формирования самообразовательной компетентности будущих экономистов в рамках профессиональной подготовки в университете.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущих экономистов, самообразовательная компетентность, портфолио, методы обучения.

*Kasiants S.,
Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, Ukraine*

**PECULIARITIES OF FUTURE ECONOMISTS'
SELF-EDUCATION COMPETENCE FORMATION**

The article is devoted to the analyses of future economists' self-education competence formation. The author emphasizes the necessity of developing self-education skills for the specialists in the field of economics. The main peculiarities of future economists' self-education competence formation during the process of professional training at university are distinguished.

Key words: *professional training of future economists, self-education competence, profesigram, portfolio, training methods.*

Рецензенти: *Бабкова-Пилипенко Н. П., к. пед. н, доц.;
Гришкова Р. А., д. пед. н., проф.*

© Касіяниц С. Е., 2014

Дата надходження статті до редколегії 15.10.2014 р.